

УДК 245.76

## ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ПТО ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

**Н.М. Родіонова**

*У статті наведено результати дослідження особливостей управління закладами професійно-технічної освіти у сучасних умовах. Розкрито основні чинники, що визначають актуальність питання розвитку теоретичних, методичних та практичних аспектів управління закладами системи професійної освіти.*

***Ключові слова:** управління, ПТНЗ, професійна освіта, ринок праці*

Розвиток ринкових процесів як у виробничій, так і в освітній сфері, визначає потребу перегляду методичних та практичних аспектів управління закладами професійно-технічної освіти у сучасних умовах. Динамічний характер ринку праці, зміна кваліфікаційних та компетентнісних вимог до фахівців, впровадження інформаційних технологій у виробництво – є чинниками, які потребують врахування при організації професійної підготовки. Слід також враховувати демографічні чинники, вікові та особистісні особливості осіб, що здобувають професійну освіту, розвиток продуктивних сил та відносин. Широкі новації в сфері вищої та середньої освіти, які впроваджуються на сучасному етапі, оминають сферу професійно-технічної освіти, в межах якої не здійснюються системні перетворення окрім різких скорочень (закриття, злиття чи приєднання ПТНЗ). Усі ці фактори визначають потребу перегляду теоретичних, методичних та практичних підходів до управління закладами професійно-технічної освіти у сучасних умовах.

Дослідженню питань організації навчального процесу та управління професійно-технічними навчальними закладами у сучасних умовах присвячено праці М. Петухова [1], П. Яковенко [2], А. Гавриляк [3],

В. Сластеніна [4], Л. Семушиної [5], Н. Ничкало [6; 7], Т. Блажкун [8], А. Степури [9]. Авторами розкрито різні аспекти досліджуваного питання, зокрема: розвиток особистісно-орієнтованого навчання та його індивідуалізація у ПТНЗ [2; 5; 8], технологічні особливості організації професійної підготовки [1; 3], врахування тенденцій ринку праці в ході управління професійно-технічною освітою [6; 7], методичне забезпечення навчального процесу [4; 9]. Актуальним питанням є систематизація, узагальнення та синтез нових, науково-обґрунтованих положень, що розкривають зміст та особливості управління професійно-технічною освітою у сучасних умовах.

Метою статті є дослідження особливостей управління закладами професійно-технічної освіти у сучасних умовах.

Спираючись на дослідження ситуації в системі професійної освіти, М. Петухов робить пропозицію впровадження педагогічних інновацій в освітній процес ПНТЗ. На його думку, актуальним стає проведення фундаментальних досліджень змісту освіти та процесу навчання учнів у системі початкової і середньої професійної освіти з метою обґрунтування інноваційних процесів, зокрема професійно-технологічної системи навчання спеціальних предметів, що реалізують функції становлення особи сучасних конкурентоспроможних працівників і фахівців та формування у них системи інтегрованих знань, умінь, навичок, норм і цінностей. На думку автора, проектування теоретичних основ професійної технологічної системи навчання спеціальних предметів учнів ПТНЗ ускладнено недостатньою розробленістю концепцій комплексної побудови змісту освіти і процесу навчання для реалізації професійних освітніх програм і встановленого стандартом рівня підготовки працівників і фахівців [1, с.125]. На наш погляд, це особливо важливо у зв'язку з посиленою увагою до формування особи, що навчається у ПТНЗ, до навчання сучасних конкуренто спрямованих працівників і молодших фахівців, рівнем розвитку технічної інфраструктури, що висувається, і пов'язаними з упровадженням у свідомість нових світоглядних, етичних норм, а також вимогами державних стандартів до інтеграції професій працівників і фахівців в умовах ринкової економіки.

Більшість викладачів і майстрів виробничого навчання ПТНЗ продовжують використовувати емпірично-сенсуалістичні методи навчання, спрямовані на сприйняття і вивчення учнями „готових” знань, що ніяк не забезпечує їхній розвиток як суб'єктів свідомої продуктивної

діяльності. Це знижує рівень їхнього творчого потенціалу, усвідомлення специфіки нових технологічних процесів, прийомів обслуговування сучасного обладнання, використання складних технічних пристроїв, матеріалів [2, с.1]. На нашу думку, ця теза є дуже важливою з приводу пошуку нових форм передачі та отримання знань учнями. Проста передача готових знань не може врахувати всього розмаїття аспектів тем, що вивчаються. Ніхто не може наперед сказати, якими приладами, за допомогою яких засобів майбутній фахівець буде здійснювати трудову діяльність, з якими виробничими завданнями, матеріалами, технологіями він стикнеться. Стрімкий розвиток технологій спонукає до збільшення навчального матеріалу, а, як наслідок, – навчального навантаження, але його обсяги обмежені, викладач має в цих умовах розкрити зміст питань, що вивчаються. Як результат, викладач має організувати навчальний процес таким чином, щоб учні опановували навчальний матеріал у тому напрямку й у тому темпі, у якому їм було б легше це робити, та за якого вони зможуть досягти найбільших результатів. Відповіддю на це питання є перегляд змісту та технологій навчання, використання педагогічних новацій, дасть змогу за існуючого ліміту навчального часу викласти навчальний матеріал та перевірити його засвоєння у цілій групі учнів відповідно до їх особистих якостей.

Основними вимогами до сучасних випускників ПТНЗ є такі: це мають бути працівники нової генерації, новатори, інтелектуальна робоча еліта, ті, хто впливатиме на життя держави в найближчий час і у віддаленому майбутньому [3, с.6]. Стара освітня парадигма професійної освіти неспроможна задовольнити зазначену умову. Імперативом сьогодення – є спрямування освітнього процесу на випуск спеціалістів іншого рівня, з високорозвиненими інтелектуальними та комунікативними якостями, які допоможуть їм задовольняти зростаючі за кількістю та розмаїттям потреби споживачів продукції легкої промисловості.

Нова парадигма професійної освіти зумовлює необхідність суттєвих змін у підходах до професійної підготовки кваліфікованих робітників у ПТНЗ. Слід акцентувати увагу на вдосконаленні системи формування в учнів знань, умінь, навичок, способів творчого мислення, професійної діяльності, культури поведінки, відповідального ставлення до навколишнього світу, до результатів власної діяльності [4, с.95]. У зв'язку з цим набуває актуальності теоретичне обґрунтування, розробка та впровадження у процес професійного навчання майбутніх ФШП

інноваційних форм і методів навчання і насамперед таких, що передбачають формування в учнів здатностей до діяльнісного оволодіння навчального матеріалу, основ професійної майстерності. Адже, як зазначає Д. Белухін, важливою функцією освіти в сучасних умовах є не залучення людини до культури шляхом оволодіння нею певною сукупністю знань, а включення її в той чи інший вид діяльності, формування як носія цілісної культури [5, с.62]. Дійсно, для того щоб фахівці могли створювати нове, їм недостатньо тільки знань і навичок. Для цього потрібна цілеспрямованість, винахідливість, самостійність, здатність вирішувати складні, багатофакторні, непередбачувані ситуації і завдання. Ці якості неможливо виховати лише за допомогою навчальних посібників або на заняттях висококваліфікованих педагогів. Головне – принципово нова, гнучка схема викладання спеціальних дисциплін в ПТНЗ, яка має бути побудована на свободі вибору напрямів вивчення навчального матеріалу. Тому показник результативності роботи ПТНЗ – це якість реагування на навчальні потреби учнів, попит на ринку праці, швидкість мобілізації наявних можливостей і ресурсів для задоволення попиту та потреби, що сформувалися в учнів і роботодавців.

На пильну увагу заслуговують особливості континенту учнів ПТНЗ. Тому, окрім випускників шкіл, система професійної освіти здійснює перепідготовку незайнятих громадян різних вікових категорій та професій. Навчальний процес має враховувати всі особливості людей, що навчаються, та сприяти якнайкращому засвоєнню навчального матеріалу.

Система професійної освіти, зокрема й ПТНЗ швейного профілю, здійснює перепідготовку фахівців, які не знайшли робочого місця та потребують отримання нової спеціальності. Учні, що навчаються за програмами перепідготовки, становлять суттєву частину контингенту ПТНЗ. Результати їх навчання відіграють у край важливу роль, оскільки вони надають можливість працевлаштування та задовольнити попит підприємств на кваліфікованих фахівців.

Важливим з цього приводу є висновок Н. Ничкало. У її роботах [6; 7] стверджується, що проблема побудови програм професійної перепідготовки незайнятого населення, якими зараз займається система професійної освіти, має психолого-педагогічний характер. Її вирішення спрямовано на врахування відмінностей учнів, їх індивідуальних якостей. Нові методики повинні мати індивідуалізований характер та враховувати статево-вікові, регіональні, особистісні відмінності, відмінності досвіду,

умінь та навичок [6, с.8]. Автор слушно загострює увагу на проблемі перепідготовки незайнятого населення, теоретичному опрацюванню якої надано дуже мало уваги. ПТНЗ потребують освітніх інновацій, які зможуть підвищити ефективність програм професійної перепідготовки. Вихідним положенням до вирішення цього питання стає те, що категорія учнів, яка розглядається, має низку особливостей, що можуть бути згруповані за такими ознаками: вікові, психологічні, професійні та ін. Ці люди стикаються з проблемою працевлаштування з різних причин, але процес перепідготовки має вирішити завдання не тільки опанування професії, але й виховання таких якостей, що нададуть змогу уникнути подібних проблем у майбутньому.

Потреби, які виникають у дорослої людини в процесі перепідготовки, співвідносяться з певними умовами їхньої реалізації: рівнем освіти, здібностями і професійними запитами, наявністю певних закладів та форм освіти дорослих тощо. Безумовним є те, що ефективність навчання дорослих слухачів має базуватися на індивідуальних особливостях із урахуванням життєвого досвіду, зацікавленості, активізації зусиль слухача в поєднанні теорії з практикою. Мета навчання дорослих – розвиток диспозиційно-установчих структур особистості, інтелектуального апарату, методології рішення проблем, що виникають у суспільному та особистому житті людини [8, с.31].

Найістотнішою особливістю контингенту учнів ПТНЗ є відставання їх у розвитку, який відбувся в період навчання в середній школі. У багатьох з них не сформувалися необхідні особисті якості, реальні навчальні можливості, передумови до успішної навчальної діяльності. У той же час їм пропонується навчальний матеріал, розрахований на успішних учнів, які досягли до цього часу передбачуваного розвитку [9, с.30]. Це породжує певну суперечність, яку можна попередити або своєчасно вирішити шляхом усебічного вивчення індивідуально-психологічних особливостей учнів.

У той же час серед учнів ПТНЗ є й ті, що характеризуються значно більшими навчальними можливостями порівняно з іншими. Це зумовлюється змінами правил вступу до ВНЗ. Звичайним є те, що більш підготовлена та сильна частина абітурієнтів спрямовується на навчання до ВНЗ. Але разом з тим в економічних умовах, що змінилися, та з урахуванням нових правил вступу до ВНЗ (обов'язкове проходження зовнішнього незалежного тестування) у ПТНЗ збільшується відсоток учнів

з високими показниками в навчанні. У таких умовах організація навчального процесу має бути побудована так, щоб створити оптимальні умови для розвитку потенційних професійних можливостей кожного учня.

Слід зазначити, що контингент учнів ПТНЗ має особливі кількісні та якісні характеристики. Висновки щодо них можна зробити на основі офіційної статистики, що відображає соціально-економічні тенденції, які негативно відбиваються на долях дітей. Особливо помітно зростає кількість учнів-сиріт і тих, які залишилися без піклування батьків (з 5868 осіб у 1996 р. до 11197 осіб у 2006 р.). Це стосується також і дітей, які мають одного з батьків: з 56083 осіб у 1996 р. до 75253 осіб у 2006 р. Щодо кількості учнів з малозабезпечених сімей, то вона є дуже великою, хоча й за 1996 – 2006 рр. зменшилася на 2529 осіб [8, с. 33].

Кількість дітей з фізичними та розумовими вадами, котрі навчаються в ПТНЗ, із кожним роком зростає: від 2488 осіб у 1996 р. до 3754 осіб у 2006 р. Зазначимо, що питання професійного навчання цих дітей у ПТНЗ відповідає світовій тенденції їх інтегрування в нормальне учнівське середовище і водночас потребує розв'язання шляхом організації навчального процесу, що враховував би їх індивідуальні характеристики [8, с.34].

Слід звернути увагу на негативні тенденції в кадровому забезпеченні ПТНЗ, що зумовлюються кризовими явищами в економіці, які мали місце в попередні роки та низьким рівнем заробітної плати. Це спричинило відтік із ПТНЗ висококваліфікованих і досвідчених педагогічних кадрів. Педагоги-спеціалісти пішли на виробництво або започаткували власні справи, таким чином ПТНЗ швейного профілю втратили частину кадрового потенціалу [5, с.23]. Викладачі сьогоденних ПТНЗ – це галузеві фахівці, які не мають психолого-педагогічної підготовки, а іноді й вищої освіти. Створення і розвиток професійних навчальних закладів різних типів, упровадження інноваційних технологій навчання в закладах професійної освіти потребують подальших наукових досліджень у галузі розробки психолого-педагогічних засобів, що будуть сприйняті педагогічними працівниками ПТНЗ та підвищать рівень якості навчального процесу.

У ході дослідження особливостей управління закладами професійно-технічної освіти у сучасних умовах було встановлено, що найбільш впливовими чинниками з тих, що зумовлюють необхідність розвитку теоретичних методичних та практичних аспектів управління в ПТНЗ є:

а) прискорення процесів суспільно-економічного та науково-технічного розвитку; б) поява нових технологій, засобів виробництва, електронно-обчислювальної техніки та програмних продуктів до неї; в) зміна структури ринку праці, розвиток ринкових відносин у трудовій і виробничій сфері; г) формування ринку освітніх послуг, розвиток концепції людського капіталу.

Перспективними напрямками досліджень у сфері управління закладами професійно-технічної освіти у сучасних умовах є розвиток методичних основ управління якістю в системі професійної освіти як об'єктивної передумови задоволення вимог усіх зацікавлених сторін освітнього процесу в ПТНЗ.

### Література

1. Петухов М. А. Научные основы профессионально технологической системы обучения специальным предметам / М. А. Петухов. – Ульяновск : Ульяновский гос. технический ун-т, 2000. – 167 с.
2. Яковенко П. Особистісний підхід до впровадження нових технологій у професійних закладах / П. Яковенко, К. Лашко // Педагогічна газета. – 2005. – №7. – С. 1 – 2.
3. Гавриляк А. І. Спеціальна технологія / А. І. Гавриляк. – Л. : Оріяна-Нова, 2004. – 200 с.
4. Слостенин В. А. Педагогика : инновационная деятельность / В.А. Слостенин, Л. С. Подымова. – М. : ИЧП „Изд-во магистр”, 1997. – 308 с.
5. Семушина Л. Г. Исследования проблемы личностно-ориентированного обучения в условиях средних специальных учебных заведений / Л. Г. Семушина, Н. Н. Болдырева // Специалист. – 2004. – № 4. – С. 22–26.
6. Ничкало Н. Профтехосвіта і ринок праці : старі й нові проблеми / Н. Ничкало // Педагогічна газета. – 2005. – № 12. – С. 8.
7. Ничкало Н. Ринок праці і проблеми модернізації підготовки кваліфікованих робітників / Н. Ничкало // Проф.-техн. освіта. – 2004. – № 1. – С. 4 – 12.
8. Блажкун Т. Ідивідуально-особистісні детермінанти успішності професійної перепідготовки дорослих / Т. Блажкун // Професійно-технічна освіта. – 2005. – № 4. – С. 31 – 32.
9. Степура А. Особливості комплексно методичного забезпечення професійного навчання в ринкових умовах / А. Степура // Проф.-техн. освіта. – 2006. – № 2. – С. 29 – 31.

*В статье приведены результаты исследования особенностей управления заведениями профессионально-технического образования в современных условиях. Раскрыты основные факторы, которые определяют актуальность вопроса развития теоретических, методических и практических аспектов управления заведениями системы профессионального образования.*

**Ключевые слова:** управление, ПТУ, профессиональное образование, рынок труда

*In the article the results of the research of vocational schools management features in modern term sare presented. Basic factors which determine actuality of the question of theoretical, methodical and practical aspects of vocational schools management development are exposed.*

**Key words:** management, vocational schools, vocational education, labour-market.

**Родіонова Н.М.** – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри інженерно-педагогічних дисциплін Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Луганськ, Україна)

*Рецензент – кандидат педагогічних наук, доц. кафедри інженерно-педагогічних дисциплін ЛНУ імені Тараса Шевченка Бурдун В.В.*

УДК37+81

## ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ КАРТИНЫ МИРА ВТОРИЧНОЙ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ

**И.А. Сафонова**

*В статье рассматриваются концепты «языковая личность», «вторичная языковая личность», «картина мира». Особое внимание уделяется их ценностному осмыслению. Сделана попытка соединить эти понятия логической взаимосвязью, что нашло отражение в представленной теоретической модели формирования картины мира вторичной языковой личности иностранного студента.*

**Ключевые слова:** языковая личность, вторичная языковая личность, картина мира.

Планетарная трансформация мира, детерминированная процессами глобализации, неизбежно приводит к переосмыслению приоритетов,